

## **İKİ KOMŞU’NUN İLK İTTİFAKI 1915-1918 (OSMANLI DEVLETİ-BULGARİSTAN)\***

**Ökkeş NARİNÇ\*\***

**Özet:** Birinci Dünya Savaşının yaklaştığı süreçte Bulgaristan ve Osmanlı Devleti savaşa girmeyi düşünmeyip, tarafsız kalma politikası takip etmekteydi. Zaten tarafların birbirlerine savaş ilan ettiği dönemde de (Temmuz-Ağustos 1914) her iki ülke tarafsız kaldıklarını dünya kamuoyuna ilan etmişti. Fakat savaşın başlaması ile aralarındaki pozitif diplomatik iletişimin de etkisi ve devlet erkanı içerisinde gerek askeri alanda gerekse de diplomasi alanında görev yapan üst düzey görevlilerin de katkısı ile Almanya, Osmanlı Devleti’nin savaşa giriş sürecini hızlandırmıştır (2 Ağustos 1914 gizli anlaşma). Osmanlı Devleti 11 Kasım 1914 tarihinde Padişah Mehmed Reşad’ın manifestosu ile de savaşa resmen katılmıştır. Bulgaristan ise tarafsızlık sürecini en iyi şartları sağlayabilmek adına 6 Eylül 1915 tarihine kadar uzatmıştır. Almanya’nın yürüttüğü diplomatik süreç çerçevesinde, bu iki devlet arasında imzalanan 19 Ağustos 1914 tarihli gizli ittifak anlaşması ve bu gizli anlaşmayı da aktif hale getirecek olan 3 Eylül 1915 tarihli sınır belirleme anlaşması ile Osmanlı Devleti-Bulgaristan arasındaki ittifak hayata geçmiştir. Söz konusu bu ittifak Alman kontrolü ve zoruyla, Osmanlı Devleti’nin toprak tavizleriyle gerçekleşmiştir. Bu durum savaşın son safhasında daha da net bir şekilde tespit edilmektedir. Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin savaşın her iki ülke için de bitmeye yakın olduğu bir süreçte nasıl kontrolden çıktığı izaha da muhtaçtır. Bulgar arşiv belgeleri ışığında ele alınacak olan konu,

\* Bu Makale 24.10.2018-26.10.2018 tarihleri arasında Kahramanmaraş’ta gerçekleştirilen “Mondros Mütarekesi’nin 100. Yılı I. Dünya Savaşı’nın Sonu, Mütarekeler ve Barış Antlaşmaları, Uluslararası Sempozyumu”nda sunulan bildiri metninin düzenlenmiş halidir.

\*\* Dr. Arş. Gör., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, [onarinc@nku.edu.tr](mailto:onarinc@nku.edu.tr). ORCID: 0000-0002-9486-8956.

diplomatik ve askeri telgraflar çerçevesinde şekillendirilip, yerli ve yabancı kaynakların yardımıyla yorumlanacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Birinci Dünya Savaşı, Türk-Bulgar İttifakının Sonu, Almanya, Osmanlı Devleti, Bulgaristan.

### THE FIRST ALLIANCE OF TWO NEIGHBOURS 1915-1918 (OTTOMAN STATE-BULGARIA)

**Abstract:** In the process of the First World War, Bulgaria and the Ottoman State did not consider entering the war, but followed the policy of neutrality. Already in the period when the parties declared war on each other (July-August 1914), both countries declared to the world public that they were neutral. However, when the battle began, Germany accelerated Ottoman State's entry into the war with the effect of positive diplomatic communication among them and the contribution of senior officials working in the field of military affairs as well as diplomacy with in the state enterprise. (August 2, 1914 secret agreement) The Ottoman State officially participated in the war with the manifesto of Sultan Mehmed Reşad on 11 November 1914. Bulgaria extended the process of neutrality until 6 September 1915 in order to provide the best conditions. The alliance between the Ottoman Empire and the Bulgarian state passed through a diplomatic process under Germany's concealed alliance agreement dated August 19, 1914 between the two states and the border-setting agreement dated September 3, 1915. This alliance was realized by German control and forced by the Ottoman Empire's land concessions. It isn't known why relationship between Bulgaria and Ottoman State corrupted near the end of the war for both countries. The issue to be addressed in the light of Bulgarian archive documents will be shaped by diplomatic and military telegrams and interpreted with the help of domestic and foreign sources.

**KeyWords:** First World War, The End of Turkish-Bulgar Alliance, Germany, Ottoman State, Bulgaria.

### Giriş

Birinci Dünya Savaşını ortaya çıkaran öncelikli etken sanayileşme sürecini erken tamamlamış devletlerin aralarındaki rekabettir. Rekabet içerisinde olan devletleri kutuplaştıran ve bu kutuplaşmayı da savaşa dönüştüren bazı dolaylı sebepler olmakla birlikte savaşın başlamasına neden olan mesele ise Balkanlarda yaşanan bir suikast eylemidir. Bu eylem Balkanlar üzerinde çıkar çatışması yaşayan büyük güçleri harekete geçirmiş ve kaçınılmaz hale gelen büyük savaşın fitilini ateşlemiştir. Savaş öncesinde ülkelerin kutuplaşmasına neden olan dolaylı meseleler ise özetle şu şekilde sıralanabilir:

- İngiltere ve Fransa gibi büyük güçlerin elde ettikleri sömürgeleri ve sömürgelerine giden yolları güvende tutma isteği,
- Almanya'nın sömürge yarışında İngiltere ile girdiği rekabet,
- Balkanlarda yaşanan siyasi gerilimler ve Rusya'nın Balkanlar üzerinde yürüttüğü politikaların sonuçları,
- Balkanlarda yaşanan savaşlar sonrasında bitmemiş hesapların hala canlı tutulması

Büyük bir mücadeleye sebep olan bu unsurların hemen hepsinin merkezinde Osmanlı Devleti bulunmaktadır. İngiltere'nin sömürgelerine giden yollar Osmanlı topraklarından geçmektedir. Bu toprakları güven altına almak onlar için öncelikli konumdadır. Almanya birliğini tamamladıktan sonra söz konusu sömürge yarışında Berlin-Bağdat arasında Osmanlı topraklarından geçecek bir demiryolu projesi ile İngiltere ve Fransa'nın sömürge topraklarına yani Basra Körfezi, Süveyş Kanalı ve Hindistan'a ulaşmayı amaçlamaktadır.<sup>1</sup> Uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin mülkü olan Balkan coğrafyasında milliyetçilik rüzgârlarının sert esişi ve Rusya'nın da bu rüzgâra destek oluşu Balkanlarda birden çok devlet ortaya çıkmasına ve bu devletlerin Osmanlı Devletine karşı topraklarını genişletme mücadelesi vermelerine neden olmuştur. Aynı coğrafyada gerçekleşen Birinci ve İkinci Balkan Savaşları sonrası ortaya çıkan sonuç, bölge devletlerinin ve onların garantörlerinin birbirlerine karşı gerilmelerine neden olurken, Osmanlı Devleti'ni de büyük savaşın merkezine yerleştirmiştir.

Küresel boyutta yaşanacak böylesine büyük bir savaşın ilk kıvılcımının ise yine Balkan coğrafyasında ortaya çıkması, hem Balkan Devletleri arasında tam kapanmamış hesapların tekrar açılmasına hem de yaşanan bu gerginliği fırsata çevirme eğiliminde olan büyük güçlerin hızlı bir şekilde tarafını belirleyerek harekete geçmesine imkân vermiştir. Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan'ın Sırlara gözdağı için Bosna'da tertiplelediği askeri tatbikat sırasında veliaht Franz Ferdinand ve Eşi Sofya'nın suikaste uğrayarak can vermesi savaşın başlangıcı için o ilk kıvılcım olmuştur.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Ergün Aybars, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi ve Sonuçları", **100. Yılında Birinci Dünya Savaşı, 2. Uluslararası Tarih Sempozyumu (16-18 Ekim 2014)**, İzmir 2015, s. 112.

<sup>2</sup> Ökkeş Narinç, Mustafa Ekincikli, "Balkanlar'da Denge Oyunu-1914", **Humanitas**, C. 5, S. 10, Tekirdağ 2017, s. 144.

28 Haziran 1914 tarihinde gerçekleşen bu olay sonrasında Avusturya-Macaristan 25 Temmuz 1914 tarihinde Sırbistan ile diplomatik ilişkileri kesmiş ve 28 Temmuz 1914 tarihinde Belgrad'ı bombalayarak savaşı resmen başlatmıştır.<sup>3</sup> Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a savaş ilanı sonrasında ise büyük güçler hızlı bir şekilde birbirlerine karşı cephe almışlardır. Rusya, gizlice Avusturya-Macaristan'a karşı seferberlik ilan ederek Almanya'nın Sırbistan'a karşı Avusturya-Macaristan tarafından yürütülen savaşı durdurmasını istemiştir. Fakat Almanya, Rusya'nın Avusturya-Macaristan'a savaş ilan ettiğini öğrendikten 12 saat sonra Rusya'nın Avusturya'ya karşı ilan ettiği seferberliği durdurmasını istemiştir.<sup>4</sup> Rusya, Almanya'nın bu isteğini reddetmiştir. Bunun üzerine Almanya 1 Ağustos 1914 tarihinde Rusya'ya savaş ilan etmiştir. Yaşanan bu gelişmeler kısa bir sürede iki kutup ortaya çıkarmıştır.<sup>5</sup>

Osmanlı Devleti, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, İtalya gibi devletler ise savaş başladıktan kısa bir süre sonra tarafsızlıklarını ilan etmişlerdir. Fakat bu devletlerden özellikle Bulgaristan, Romanya ve Osmanlı Devleti her iki blok tarafından yoğun bir diplomatik baskıya maruz kalmışlardır. Bu baskılar söz konusu devletler için farklı tarihlerde sonuç vermiş ve savaşın seyrini de değiştirmiştir. Ayrıca bu devletlerin herhangi birisinin savaşta alacağı pozisyon tarafsız durumda olan diğer devletlerin de pozisyonlarını belirlemesi açısından belirleyici olmuştur.

Konu başlığının da “Birinci Dünya Savaşı’nda Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Kurulan Gündümlü İttifakın Sona Ermesi” şeklinde seçilmiş olması bu nedenledir. Başlık çerçevesinde ele alınan Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasındaki ittifak, aslında Almanya'nın baskı ve yönlendirmesi ile oluşturulmuş bir ittifaktır. Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşına 11 Kasım 1914 tarihinde Sultan V. Mehmed Reşad'ın savaş bildirisi ile resmen girmiş sayılmaktadır. Fakat daha 2 Ağustos 1914 tarihinde, yani Almanya'nın Rusya'ya savaş ilanından bir gün sonra, Almanya ve Avusturya-Macaristan ile gizli bir ittifak anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşmanın gizli tutulmasındaki ana gerekçe ise Bulgaristan ve Romanya'nın savaşta alacağı pozisyonu beklemektir. Onların savaşta konumuna göre Osmanlı Devleti de kendi çıkarlarına

<sup>3</sup> Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yay., İstanbul 2005, s. 103.

<sup>4</sup> Nikola Stanev, **Nai-Nova İstoriya Na Bılgariya 1912-1920**, İllüstratsii, Kıniga II VoyniZaObedinenie, Peçatnitsa S. M. Staykova, Sofiya 1925, s. 188.

<sup>5</sup>Narinç, Ekincikli, a.g.m, s. 145.

uygun adımlar atma eğiliminde olmuştur. 6 Almanya ise Osmanlı Devleti'nin temkinli yaklaşımına yönelik Bulgaristan ve Romanya üzerinde diplomatik baskı kurmak için harekete geçmiştir. Onun kurduğu bu diplomatik baskı her şeyden önce savaş boyunca hem Avusturya-Macaristan'ın savaştaki yükünü hafifletmek, hem de Rusya'nın mücadele verdiği sahayı genişleterek onu zayıflatmak amacı taşımaktadır. 7 Bu amaca yönelik olarak Alman diplomasisi özellikle Bulgaristan'ın savaşa katılımı konusunda oldukça zorlansa da başarılı olurken, Romanya'yı kendi safında savaşa katılmaya ikna edememiştir.

Bulgaristan'ın savaşa katılımı 6 Eylül 1915 tarihinde Almanya ve Avusturya-Macaristan ile ittifak anlaşması imzalandıktan sonra gerçekleşmiştir. Bulgaristan'ın savaştaki pozisyonuna göre savaşa katılacağını bildiren Osmanlı Devleti, ondan neredeyse bir yıl önce savaşa dahil olmuştur. Bu durumda "Osmanlı Devleti herhangi bir güvence almadan neden savaşa katılmıştır" sorusunu akla getirmektedir. Aslında Osmanlı Devleti, Bulgaristan ile 19 Ağustos 1914 tarihinde Bulgar Başbakanı Vasil Radoslavov ve Talat Bey tarafından Sofya'da imza altına alınan gizli bir ittifak anlaşması imzalamıştır. Almanya'nın her iki ülkeye baskı ve desteği sonucu gerçekleşen bu ittifakın hayata geçişi ise Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan lehine yaklaşık 2000 kilometre karelik bir topraktan vazgeçmesi ile mümkün olmuştur. 3 Eylül 1915 tarihinde Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan Sınır Belirleme Anlaşması da Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'a vermiş olduğu söz konusu toprağın belgesi mahiyetindedir.<sup>8</sup>

Bulgaristan'ın savaşa giriş sürecinin bu denli uzun olmasının ve savaşa da İttifak bloğunda girmesinin arkasındaki neden ise Bulgarların milli emellerinden geri adım atmamalarıdır. Daha savaşın başlarında Fransa ve Rusya'ya geçmiş dönem kredi borçları Bulgar idarecilerini bir hayli zor durumda bırakmıştır. Almanya ile yakınlaşılmasının temeli de Almanya'nın Bulgaristan'ın talep ettiği kredi miktarını sağlamış olmasıdır.<sup>9</sup> Diğer bir neden ise Bulgaristan'ın milli emelleri

<sup>6</sup> Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılabı Tarihi 1914-1918 Genel Savaşı**, C. III, K. I, TTK. Yay., Ankara 1991, s. 103.

<sup>7</sup> İİ BAN, Kol. 20, Op. 24, Ae. 86, I. 249-250. Ayrıca Bkz. ArhivniteGovoryat, **Bilgariya v PırvataSvetovnaVoyna, Germanski Diplomatıçeski Dokumenti**, Tom 1, Nomer 20, Sofiya 2002, s. 207.

<sup>8</sup> İİ BAN, Kol. 20, Op. 27, Ae. 55, I. 140-141. Ayrıca Bkz: ArhivniteGovoryat, s. 437-440.

<sup>9</sup> İİ BAN, Kol. 20, Op. 74, Ae. 270, I. 192-195. Ayrıca Bkz: ArhivniteGovoryat, s. 137-138.

doğrultusunda II. Balkan Savaşı sonrasında kaybettiği Makedonya ve Dobruca bölgelerini tekrar alma isteğidir. Bulgaristan 1914 yılının Ağustos ayından 1915 yılının Eylül ayına kadar bir yandan Almanya'ya karşı lütfkar bir tarafsızlık takip edip savaşa giriş görüşmeleri yaparken, bir yandan da İngiltere, Fransa ve özellikle de Rusya ile diplomasi süreci yürütmüştür. Her iki taraf ile de yürütülen bu diplomatik ve uzun süreç aslında Bulgaristan'ın savaşa katıldığında en iyi şartları elde etme isteğine yöneliktir.<sup>10</sup> Savaşa girmeye karar vermesi de bu isteğin yerine getirilmiş olması nedeniyle. Elbette Bulgaristan'ın söz konusu taleplerini kabul eden Almanya ve Avusturya-Macaristan, onun savaşa giriş sürecini hızlandırmış ve buna yönelik bir anlaşma metni hazırlayarak karşılıklı imza atılmıştır.<sup>11</sup> Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında İttifak anlaşmasının hayata geçiş süreci de Almanya ve Avusturya-Macaristan'ınki gibi uzun ve zorlu olmuştur. Alman planı ve desteği ile müttefik olan bu iki devletin ittifak sonrası paylaşımları ittifaka giden süreçle benzer izler taşımaktadır.

### 1. Osmanlı Devleti'nin Müttefiki Bulgaristan'a Cepelerde Verdiği Destek

Savaşa resmi olarak katılım sonrasında Sırbistan'a karşı başlayan Bulgar operasyonları 14 Aralık 1915 tarihine dek oldukça başarılı gerçekleşmiştir. Bu tarihte Yunan Kralı Konstantin'in ricası üzerine Alman Kayzer'i Wilhelm II tarafından Bulgar ilerlemesi durdurulmuştur. Bunun sebebi ise Bulgar birliklerinin Sırlara desteğe gelen İtilaf birliklerini Krivolak'ta mağlup ettikten sonra saldırıya geçmesi ve bu durumun Kral Konstantin'in tacını kaybetmesine sebep olma ihtimalidir. Kayzer Wilhelm II'nin bu müdahalesi Bulgar ordusunu Makedonya cepesinde hareketsizliğe mahkûm etmiş ve bu bölgedeki savaşı da

---

<sup>10</sup> Bu durumla ilgili 23 Aralık 1914 tarihinde Kölnische Zeitung gazetesinin Sofya'daki muhabiri Richard von Mach gazetesinin redaktörüne “Yunanistan'a Karşı Bulgar Tarafsızlığına Dair Üçlü İtilafın Notaları” başlıklı bir rapor göndermiştir. İİ BAN, Kol. 20, Op. 24, Ae. 423, I. 883-885. Ayrıca Bkz. Arhivnite Govoryat, s. 256.

<sup>11</sup> Bulgaristan'ın isteklerinin yerine getirilmesi için Almanya ve Avusturya-Macaristan tarafından ona sunulan şartlar 6 Eylül 1915 tarihinde bu üç devlet arasında Bulgaristan'ın savaşa katılımına dair imzalanan İttifak Anlaşması metninde net bir şekilde belirtilmiştir. Söz konusu anlaşma metni için bkz. Ökkeş Narınç, **Bulgar Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Bulgaristan ve Türk Bulgar İlişkileri**, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017, s. 183-188.

pozisyon savaşına dönüştürmüştür. Bu sıralarda Yunanistan'ın ve Romanya'nın savaştaki pozisyonu ise hala net değildir.<sup>12</sup>

Aynı tarihlerde Türk Kuvvetleri ise Çanakkale kara muharebeleri sonrası çekilmekte olan İtilaf Birliklerine karşı cephede teyakuzda<sup>13</sup>, doğuda Kafkas Cephesinde Ruslara karşı verilen büyük kayıplar sonrası 1916 Ocak ayında Rusların başlatacağı büyük taarruzu beklemekte, güneyde ise Kuttü'l-Amare'de İngilizlere karşı güçlü bir mücadele vermekteydi.<sup>14</sup>

Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasındaki askeri alışveriş ile ilgili ilk temas Bulgar birlikleri 14 Aralık 1915 tarihinde bekleme pozisyonuna geçtikten 10 gün sonra başlamıştır. 25 Aralık 1915 tarihinde Alman Ordusu Genel Karargâhında görevli Bulgar temsilci Albay Gançev Türk ordusundan destek alınması ile ilgili General von Falkenhayn ile görüşmüş ve bu görüşmeye dair bilgileri Bulgar Ordusu Genel Karargâhına telgrafla bildirmiştir. Bulgar Genelkurmayı ise Albay Gançev'e "*şu anda Türk kuvvetlerine herhangi bir ihtiyaç olmadığını, Yunanistan'ın İtilaf bloğuna katılması durumunda dahi Alman birliklerinin bir kolordu ile güçlendirilmesinin Selanik'e karşı yapılacak operasyonlar için yeterli olduğunu*" bildirmiştir. Bu bilgilendirme sonrasında Albay Gançev ise General Falkenhayn ile tekrar görüşerek ona Bulgar Genelkurmayının bu görüşünü iletmiş ve ayrıca Türklerden talep edilecek kuvvetlerin Gümülcine'de bir hareketliliğe neden olabileceği endişesini belirtmiştir. General von Falkenhayn ise Albay Gançev'e: "*herhangi bir Türk tehlikesinin söz konusu olmayacağını, çünkü Türkiye'deki Alman baş eğitmen General Liman von Zandeval'i Türk tümenlerini komuta etmesi için tayin edeceğini*" belirtmiştir. İlâveten General von Falkenhayn, Bulgar Genelkurmayının Gümülcine ile ilgili duyduğu endişeye karşı Türklerin herhangi bir toprak talebinde bulunmayacaklarına yönelik teminat vermiştir.<sup>15</sup>

İttifak sonrası işbirliği söz konusu olduğunda ilk ortaya çıkan şey Bulgaristan'ın tedirginlikleri olmuştur. Bu durum Bulgaristan'ın savaşa giriş sürecine dek yürüttüğü temkinli olma politikasını savaşa giriş sonrasında da sürdürdüğünü göstermektedir. Aslında 1914 yılında Almanya ve müttefiklerine yönelik lütufkâr bir tarafsızlık politikası yürüten Çar Ferdinand ve Liberal Koalisyon hükümeti, bu politika

<sup>12</sup>Milço Lalkov, **Mejdu Viztorga i Pokrusata Bılgariya Po Vreme Na Voynite 1912-1918**, Biblioteka Bılgariya, Sofiya 1993, s. 82-83.

<sup>13</sup>Bayur, a.g.e., C. III, K. II, s. 386.

<sup>14</sup>Armaoğlu, a.g.e., s. 112.

<sup>15</sup>TSVA, F.22, Op. 3, Ae. 234, s. 192.

çerçevesinde Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti arasında gerçekleşen nakliye işlemleri için topraklarının ve limanlarının kullanılmasına müsaade etmiştir. Bulgar idarecilerin Osmanlı Devletine karşı bu tedirginliği aslında Osmanlı Devleti'nin Bulgar topraklarında yaşayan Türkleri Bulgar hükümetine karşı harekete geçireceği endişesi, ayrıca savaşa giriş için yapılan anlaşma çerçevesinde Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'a verdiği toprağı geri alma isteğinde olduğu düşüncesidir. Elbette Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda yakın zamanda kaybettiği toprakları geri alma isteğinde olması doğal bir durumdur. Fakat politik şartlar bunun için uygun bir zaman olduğunu işaret etmemektedir. Çünkü 1915 yılı Osmanlı Devleti'nin varlığını devam ettirme mücadelesi verdiği ve bu konuda ilerleme kaydettiği bir yıldır. Bu nedenle savaşın bu aşamasında herhangi bir toprak talebinde bulunması da mümkün görünmemektedir.

General von Falkenhayn'ın verdiği teminat sonrasında Albay Gançev kendisine “*Dedeagaç'a herhangi bir çıkarma olması ya da Romanya'nın savaşa İtilaf bloğu içerisinde katılması ve de ihtiyaç olması durumunda Türk kuvvetlerinin Keşan-Malkara arasında hazır olması gerektiğini*” bildirmiştir. Yapılan bu son görüşmeyi Albay Gançev Bulgar Genelkurmayına “*eğer ihtiyaç duyuluyorsa Türk birliklerinin şu anda dahi harekete geçirilebileceğini, şu anda ihtiyaç olmaması halinde 6 adet tümene kadar Bulgar komutası altında bulunmak üzere beklediklerini*” iletmiştir.<sup>16</sup> Buradan anlaşılacağı üzere Bulgar idarecilerle Almanlar arasında yapılan bu görüşmelerden ve Bulgarların Türk birlikleri hakkında endişelerinden Türk idareciler haberdar değildir. İhtiyat birliği olarak hazırda bekletilmesi de bu durumu açıkça göstermektedir. Nitekim Bulgarların Türk birliklerinin desteğine karşı çıkışıyla alakalı daha somut bir durum sonraki bölümlerde daha net ifade edilecektir.

Türk birliklerinin Bulgar Ordusuna destek vermesi ile ilgili müttefikler arasındaki bir diğer görüşme ise Bulgar Genelkurmay Başkanı General Jekov ile yine Alman General von Falkenhayn arasında 1916 yılının Haziran ayında gerçekleşmiştir. Romanya'nın savaşta alacağı konum hakkında görüş alışverişinde bulunulmuş ve General von Falkenhayn General Jekov'a tavsiyelerde bulunmuştur. Romanya'ya karşı hareket etmek zorunda kalınması halinde, bu görevin zayıf Bulgar, Alman ve Avusturya-Macaristan birliklerine verilmesinin doğru olmayacağını ifade eden Falkenhayn, Sedmigradsko'da (Transilvanya ya da Erdel) bulunan Alman ve Avusturya-Macaristan kuvvetlerinin Romanya'ya karşı

<sup>16</sup> TSVA, F.22, Op. 3, Ae. 234, s. 192.



yönlendirilmesinin ve bu operasyonlar sırasında Bulgar ordusunun birkaç Türk tümeni ile desteklenmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir.<sup>17</sup>

Falkenhayn, Türk tümenlerinin sayısı hakkında Enver Paşa ile görüşüp mutabık kalındığında kendisine bilgi vereceğini bildirmiştir. Fakat General Jekov, Falkenhayn'ı beklemek yerine Albay Gançev aracılığı ile 20 Haziran 1916'da Enver Paşa'dan Romanya'ya karşı ihtiyaç olması durumunda Bulgaristan'ın emrine 6 adet Türk tümeni verilebileceği bilgisini almıştır.<sup>18</sup> General Falkenhayn ise bu konu hakkında General Jekov'a 1 Temmuz 1916 tarihinde bilgilendirme telgrafı çekmiştir. Enver Paşa'nın ihtiyaç olması halinde özel askeri amaçlarla üçer tabur ve üçer alaydan oluşan dört tümeni vermeye hazır olduğunu belirten Falkenhayn, Romanya'nın İtilaf saflarına katılması ve Osmanlı Devleti'ne karşı doğrudan bir harekatta bulunmaması durumunda ise bu tümenlerin sayısını altıya çıkarılabileceğini bildirmiştir.<sup>19</sup>

General von Falkenhayn'ın bu bilgilendirmesi sonrasında geniş bir analiz yaparak aynı gün cevabi bir telgraf gönderen Jekov Türk birliklerinin yardımını almadan savaşa devam etmek istediklerini belirtmiştir. Bu yardımı ise Türklerin Bulgaristan'a yaptıkları en ufak hizmetten dolayı karşılık istediklerine dair açık bir niyetlerinin olduğunu bildiklerinden, Türklerin yardımlarının verimli olup olmayacağı konusunda da endişelerinin bulunmasından istemediklerini ifade etmiştir. General Jekov'un bu konuda en dikkat çekici ifadesi ise; *"Fakat bir veya daha fazla sayıdaki Türk tümeninin işbirliğini istememiz kaçınılmaz olduğunda, o zaman doğrudan Bulgaristan'a değil de, Almanya ile işbirliği için istenmiş olmasını dilerim, yani Türk kuvvetleri Alman kuvvetlerinin yerine geçiyorlar gibi. Ancak bu şekilde Türkiye ile hiç istenmeyen anlaşmazlıklardan kaçınmış oluruz"* şeklindedir. Türk birliklerinin şimdiden sınıra odaklanmasının da erken olduğunu, bunun için biraz daha beklemeleri gerektiğini ifade etmiştir.<sup>20</sup> General Jekov'un Türk birliklerinin varlığına karşı duyduğu endişeyi açıkça dile getirdiği görülmektedir. Ayrıca ihtiyaç duyulması halinde dahi Türklerin Almanlarla işbirliği yapmış gibi hareket etmesi gerektiğini vurgulayarak, Türklerin bu desteğine karşı Bulgaristan'ın onlara borçlu kalmasını istememektedir. 2 Temmuz 1916 tarihinde Falkenhayn'ın gönderdiği cevaptan Almanya'nın da Bulgar General'in Türk birlikleri hakkında

<sup>17</sup> TSVVA, F.40, Op. 2, Ae. 661, s. 217.

<sup>18</sup> TSVVA, F.40, Op. 2, Ae. 577, s. 157.

<sup>19</sup> TSVVA, F.22, Op. 3, Ae. 239, s. 381.

<sup>20</sup> TSVVA, F.22, Op. 3, Ae. 577, s. 162.

yaptığı öneriyi kabul ettiği anlaşılmaktadır. General Falkenhayn söz konusu teklifi kabul ile ilgili Jekov'a “*Türk tümenleri başka çare kalmadığında Almanya'ya yardım olarak talep edilmeli ve Bulgaristan için herhangi bir tazminat söz konusu olmamalı*” şeklinde bir cevabi telgraf göndermiştir.<sup>21</sup>

General Jekov ile Falkenhayn'ın Haziran 1916 tarihindeki görüşmeleri sonrasında Türk birliklerinin ne şekilde gönderileceği konusunda mutabakata varıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu bu Türk desteğinin somut olarak uygulamaya koyulması ise Bulgaristan'ın 1 Eylül 1916 tarihinde Romanya'ya savaş ilanı sonrasında gerçekleşmiştir.<sup>22</sup> Romanya'nın savaşa katılması ile bu zamana dek sadece güneyde Makedonya cephesinde askeri operasyon yürüten Bulgaristan, kuzeyde, Romanya'ya karşı Dobruca cephesine askeri birlik sevk etmek zorunda kalmıştır. Türk birlikleri Romanya'nın savaşa katılımı ile gündeme gelmiş olmasına rağmen Makedonya cephesinde 10 Eylül 1916 tarihinde İtilaf birliklerinin yoğun bir saldırı başlatması üzerine Bulgar Genelkurmayı Almanya'dan askeri destek talebinde bulunmuştur. Alman Genel Karargâhı ise Bulgaristan'ın bu talebine Enver Paşa'dan birlik talep ederek cevap vermiştir. Enver Paşa Almanya'nın bu talebine olumlu cevap vererek, Makedonya cephesine 46'ncı ve 50'nci tümenlerden oluşan 20'nci Türk kolordusu ile 177'nci Türk alayını göndermiştir. Bu birlikler Makedonya'da konuşlu General Todorov komutasındaki 2'nci Bulgar ordusunun Meriç Nehri ile Serez arasındaki bölgenin savunmasını alan 10'uncu Bulgar tümeninde görev yapmıştır.<sup>23</sup>

Romanya'ya karşı Dobruca hattında verilecek mücadele için ihtiyaç duyulan ve savaş boyunca Bulgar 3'üncü Ordu komutanı General Toşev'in komutası altında bulunacak olan Türk birlikleri ise 15,25 ve 26'nci tümenlerden oluşan 6'nci Kolordudur. Bu kolordunun Dobruca cephe hattına nakil işlemleri 21 Eylül 1916 tarihinde başlamış, 5 Ekim 1916 tarihine dek sürmüştür.<sup>24</sup> Cephelere ulaşan Türk birlikleri Bulgar komutası altında verilen görevleri kendi düşmanları ile savaşırçasına ve kendi vatanlarını savunurçasına yerine getirmiştir. Kuzeyde Romen ve

<sup>21</sup>TSVA, F.22, Op. 3, Ae. 577, s. 162.

<sup>22</sup>Stanev, a.g.e., s. 319-320.

<sup>23</sup> Nurcan Fidan, “Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedon Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)”, **XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar Askeri-Siyasi İlişkileri**, Genelkurmay Atase ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 84.

<sup>24</sup>TSVA, F. 40, Op. 2, Ae. 611, s. 24.

Rus birliklerinden oluşan İtilaf askerlerine karşı aktif bir şekilde cephede, güneyde ise İtilaf Kuvvetlerinin her an bir saldırıya geçme tehlikesine karşı Bulgar birlikleri ile birlikte teyakkuzda olmuştur. General von Falkenhayn'ın Bulgar General Jekov'la Türk birliklerinin Bulgaristan'a destek amacıyla Bulgar komutası altına girerek vereceği desteğe yönelik General Jekov'un duyduğu endişeye karşı belirttiği *“Türkler hangi yardımda bulunursa bulunsunlar herhangi bir toprak talebinde bulunmayacaklardır, bunu Almanya size garanti etmektedir. Türk kuvvetleri Bulgar düşmanlarına karşı savaşmak için geldiklerinde, aslında onlar kendi düşmanları ile savaşacaklardır. Çünkü Türkler İtilaf Devletlerinin tüm çabasının Bulgaristan'ı dağıtmak değil İstanbul'u ele geçirmek olduğunun farkındadır”* sözleri Türk birliklerinin Bulgar ordusuna destek amacıyla ortaya koyduğu mücadelenin önsözü olması bakımından önemlidir.<sup>25</sup>

Türk Birlikleri, savaşın her iki cephede de pozisyon savaşı halini aldığı döneme dek Bulgar komutası altında kalmıştır. Makedonya cephesinde yürütülen savaş, zaten 20'nci kolordu bölgeye intikal ettiği sırada pozisyon savaşı durumundadır. Bu cephede 31 Ekim 1916 tarihinde yaşanan büyük İtilaf taarruzlar sonrasında savaş tekrar pozisyon savaşı şeklinde sürmüştür.<sup>26</sup> Romen cephesinde ise Eylül 1916'da başlayan savaş 1917 yılı ocak ayında Dobruca cephesinin kontrolünün Merkezi Kuvvetlerin eline geçmesi ile savaş pozisyon savaşı halini almıştır.<sup>27</sup>

## **2. Alman Kontrolünde Oluşturulan Safların Bozulması (Türk-Bulgar İttifakının sonu)**

Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasındaki ittifakın temeli aslında Birinci Dünya Savaşı başlamadan 6 ay önce atılmıştır. 23 Şubat 1914 tarihinde Bulgaristan'da yapılan seçimlerde Dr. Vasil Radoslavov'un Liberal Koalisyon Hükümeti'nin seçimde başarılı olması ve Dr. Vasil Radoslavov'un Başbakan olarak seçilmesi için Osmanlı devlet adamlarının Bulgaristan'da yaşayan Türk nüfusuna yaptığı etki bu ittifakın ilk emaresidir. Osmanlı Devleti'nin Türklere yaptığı bu etki sonucunda Gümülcine'den 13 Türk meclise vekil olarak girmiş ve Bulgar Başbakanı Radoslavov'un kurduğu hükümet, mecliste çoğunluğu sağlamıştır.<sup>28</sup> Bu durum Bulgaristan'da göreve gelen Liberal Hükümetin

<sup>25</sup> TSVA, F.22, Op. 3, Ae. 234, s. 192.

<sup>26</sup> Fidan, a.g.e., s. 86.

<sup>27</sup> Lalkov, a.g.e., s. 86.

<sup>28</sup> Stanev, a.g.e., s. 171. (Bulgar meclisine giren Türklere sayısı 17 olarak da belirtilmektedir. Fakat bilgi alınan Bulgar kaynağında sayı 13 olarak

Başvekili Radoslavov ve Çar Ferdinand ile Türk idareciler arasında olumlu bir diplomatik atmosfer yaratmıştır.

Diğer taraftan savaşın başladığı sıralarda Talat ve Halil Beyler'in Osmanlı Devleti, Bulgaristan ve Romanya arasında kurulması planlanan ittifak için 15 Ağustos 1914'te Sofya-Bükreş seyahatleri ve bu seyahatin Bükreş'ten dönüş evresi olan 19 Ağustos'ta Bulgar Başbakan Radoslavov ile Talat Bey arasında imza altına alınan gizli ittifak anlaşması, diplomatik yakınlığı daha net ortaya koymaktadır.<sup>29</sup> Bulgaristan'a karşı hem politik hem de diplomatik desteğini açıkça ortaya koyan Osmanlı Devlet ricali, onun savaşa girmesi için Türk kamuoyunun tepkisini çekmek pahasına toprak tavizinde dahi bulunmuştur. Savaşta Bulgaristan'ın varlığına duyulan ihtiyaç kadar savaş sırasında onun başarılı olmasının da bütün müttefik devletler için önemi yadsınamaz. 1916 yılı Eylül ayında Bulgar Genelkurmayı ile Alman Genel Karargâhı arasında yapılan görüşmeler Bulgar devlet adamlarının Osmanlı Devleti'ne ve onun vermiş olduğu desteğe duydukları güvensizliği ortaya koyarken, bu destek için çevrilen tiyatroya rağmen Türk askerlerinin Makedonya ve Dobruca'ya destek için gönderilmiş olması bu önemi açıkça ifade etmektedir.

Savaşın her iki cephede de pozisyon savaşı aldığı dönemde, özellikle Romanya'ya karşı alınan başarı ve Dobruca'nın ele geçirilmesi, aslında önemli bir başarı ve müttefikler arasındaki bağı kuvvetlendirmesi gereken bir gelişme iken, iki devlet arasındaki ittifakın düğümlerinin çözülmesinin de başlangıcı olmuştur. 1917 yılı ocak ayında Dobruca cephesinin kontrolü tamamen Merkezi Kuvvetlerin eline geçmiştir. Bu sırada Seret nehri üzerinde Rus ve Romenler tarafından oluşturulan uzun istihkamlara karşı Bulgar tümenlerinin yanında Türk tümenleri de konuşlandırılmıştır. Bu durumdan rahatsız olan Bulgar İdaresi buna itirazda bulunsa da onun itirazları bir sonuç vermemiştir. Bulgarların itirazı Türk birliklerinin bu hattaki varlığının Osmanlı Devleti'ne Dobruca topraklarının bir bölümü üzerinde tasarrufta bulunma hakkı oluşturmasına olmuştur.<sup>30</sup> Çünkü Bulgaristan bütün Dobruca'nın kendisine verilmesini istemektedir.<sup>31</sup>

---

belirtilmektedir.) Bu konuda ayrıca bakınız: Altan Deliorman, "Mustafa Kemal'in Askeri Ataşe Olarak Bulgaristan'daki Faaliyetleri," *Türk Kültürü, Sayı 25, Kasım 1964, s. 48.*

<sup>29</sup>Narinç, Ekincikli, a.g.m, s. 150.

<sup>30</sup>Lalkov, a.g.e., s. 86.

<sup>31</sup>Bayur, a.g.e.,C. III, K. IV, s. 142.

Bulgaristan'ı Türklere karşı endişeye düşüren bir diğer mesele de Makedonya'da bulunan 177'nci Türk alayı ve Enver Paşa'nın 10 Aralık-23 Aralık 1916 tarihinde Bulgaristan topraklarına yaptığı seyahat olmuştur. Enver Paşa'nın seyahatinin amacı Bulgar komutasında görev yapan Türk birliklerini teftiş olsa da Bulgar idareciler seyahatin amacını Bulgar çıkarlarına ters bir durum olarak yorumlamıştır.<sup>32</sup> Makedonya cephesine destek için 20'nci kolordu ile birlikte gönderilen fakat 20'nci kolordu İstanbul'a döndükten sonra da Makedonya'da kalan 177'nci alay, Bulgar idareciler için bir sorun olmuştur. 20'nci kolordu Osmanlı Devleti'nin savaştığı diğer cephelerde duyulan asker ihtiyacına yönelik olarak geri çağırılmıştır. 177'nci alayın Makedonya'dan gidişi ise Bulgar Genelkurmayının isteği ile gerçekleşmiştir. Bulgar 2'nci ordu kurmay başkanı Yarbay Jostov bu alayla ilgili Köstendil'deki Bulgar Ordu Harekât Merkezine bir telgraf çekmiş ve telgrafında bu alayın Makedonya'dan çekilmesi gerektiğini, alayın cephe için bir kötülük olduğunu, saldırı hareketi açısından beceriksiz, savunmada ise vasat durumda bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca cephe gerisinde alayın subaylarının çeşitli propagandalarla uğraştığını, kaçak askerlerinin eşkıyalık yaptığını ifade etmiştir.<sup>33</sup> Bu telgraf 23 Kasım 1917 tarihinde gönderilmiştir. Bulgarların bu isteğine rağmen alay Makedonya'da yaklaşık 6 ay daha kalmış, bölgeden ayrılışı ise 11 Nisan 1918 tarihinde gerçekleşmiştir.<sup>34</sup> Enver Paşa'nın bu alayı Makedonya'da ihtiyat alayı olarak buldurmuş olma ihtimali çok yüksektir. Çünkü bu sırada Bulgaristan ile Dobruca meselesinde büyük bir anlaşmazlık yaşanmaktadır.

Yaşanan anlaşmazlık özellikle Dobruca'nın tamamının Bulgaristan'a bırakılması üzerinedir. Bu talebe Osmanlı Devleti gibi Almanya ve Avusturya-Macaristan da sıcak bakmamaktadır. Osmanlı Devleti Dobruca'nın Bulgaristan'a bırakılması durumunda Bulgaristan'ın aşırı toprak kazanmış olacağı, doğrudan Rusya ile ortak sınırının bulunacağı ve Osmanlı Devleti'ni Batı Avrupa'ya bağlayan bütün yollara Bulgaristan'ın sahip olacağı endişesini taşımaktadır. Almanya ise Köstence-Çernavoda yolunu Bulgaristan'a vermek istemediğinden Türk

<sup>32</sup> Ökkeş Narinç, "Enver Paşa'nın Müttefik Devlet Topraklarına 13 Günlük Seyahati ve Bu Seyahate Dair İki Rapor (10-23 Aralık 1916)", *Prof. Dr. Vahdet KELEŞİLMAZ Armağanı, Bilim Uğrunda 30 Yıl*, Ankara 2018, s. 273-274.

<sup>33</sup> TSV, F. 40, Op. 2, Ae. 754, s. 388.

<sup>34</sup> Narinç, a.g. t., s. 250.

hükümetinin yaptığı itirazı öne sürmektedir.<sup>35</sup> Ayrıca Alman Dışişleri Bakanı Zimmerman da Türk tarafının taleplerini makul bulmaktadır. Türk hükümeti Bulgaristan'ın bu isteğini ancak bazı tavizler vermesi karşılığında kabul edebileceğini dile getirmiştir. Bununla ilgili 25 Mart 1918 tarihinde Bulgar Başbakan Radoslavov'un Talat Paşa ile yaptığı 2 saatlik görüşmede, Talat Paşa, Radoslavov'a Bulgaristan'ın, Osmanlı Devleti'nin 1915 yılında Bulgaristan'a verdiği toprakları iade etmesi konusunda ısrar etmiş, fakat Radoslavov bu isteği reddetmiştir.<sup>36</sup> Türk tarafının bu talebini Almanya'nın da desteklediği, Romen ve Rus birliklerine karşı Bükreş alındıktan sonra ve cephe savaşlarının sürdüğü sırada (12 Aralık 1916), Berlin'deki Osmanlı Büyükelçiliğinin Türk Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği ve Zimmerman'la Radoslavov arasında Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'nden aldığı toprağı geri vermesi ile ilgili yapılan görüşmeyi içeren telgraftan anlaşılmaktadır.<sup>37</sup>

Dobruca konusunda Bulgaristan'ın İstanbul'daki Askeri Ataşesi Yarbay İliya Kableşkov'un Enver Paşa ile yaptığı görüşme de Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında yaşanan gerilimi daha net ortaya koymaktadır. Enver Paşa Kableşkov'a; *“Dobruca'nın dört müttefik devlete bırakıldığını ve Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'ne düşen payı bedavadan almayı istemeyeceğini”* belirtmiştir. Ayrıca *“Bulgaristan, tüm Bulgarları birleştirmek için savaşa girdi, bu nedenle tabiki Bulgaristan vücudundaki parçalardan herhangi birini birilerine vererek ödünler vermemeli. Eğer konu ırkdaşlık ise bizim de belirli bölgelerde soydaşlarımız var. Biz teminat istiyoruz, çünkü Dobruca'nın ele geçirildiğini göz önüne alırsak Bulgaristan çok büyüyor, onun bu büyümesine biz de 20.000 asker şehit vererek katkıda bulunduk”* ifadelerinde bulunmuştur.<sup>38</sup>

Osmanlı Devleti Enver Paşa'nın da ifade ettiği gibi müttefik bir devlet olarak cephede verdiği mücadelenin karşılığında tazminat istemektedir. Aslında Enver Paşa Dobruca ile ilgili bir talepte bulunmamıştır. Sadece savaş öncesinde Bulgaristan'a verilen toprağın iadesini istemiştir. Bulgar hükümeti ise bu duruma kesin bir şekilde karşı çıkarak konuyu Alman Harekât Ordusu Kurmay Başkanı General Ludendorff'a iletmiş, fakat Ludendorff bu meselenin Berlin'e taşınmasını ve Alman Kayzeri'nin çözümüne bırakılmasını önermiştir.<sup>39</sup> Neticede mesele savaş sonrası bir

<sup>35</sup> TSVVA, F. 40, Op. 2, Ae. 897, s. 345.

<sup>36</sup> TSVVA, F. 40, Op. 2, Ae. 471, s. 160.

<sup>37</sup> Bayur, a.g.e., C. III, K. IV, s. 143.

<sup>38</sup> TSVVA, F. 23, Op. 2, Ae. 358, s. 9-10.

<sup>39</sup> TSVVA, F. 40, Op. 2, Ae. 731, s. 448.

evrede çözümlenmek üzere ötelenmiş, fakat savaşın gidişatının cephelerde İtilaf Kuvvetleri lehine dönmesi ve Bulgaristan'da yaşanan iç karışıklıklar bu konunun da gündemden düşmesine neden olmuştur. Çünkü savaş Merkezi Kuvvetler için kaybedilme sürecine girmiş ve savaşın ağır sonuçları müttefik devletlerin hepsini etkileyecektir. Merkezi Kuvvetler içerisinde savaşı ilk terk eden devlet, Merkezi Kuvvetlere, dolayısıyla savaşa en son katılan Bulgaristan olmuştur. Haziran 1918'de Radoslavov hükümeti Çar Ferdinand tarafından görevden alınmış,<sup>40</sup> yerine geçen Demokrat ve Radikal Koalisyon hükümeti Başbakanı Aleksandır Malinov hem cephede hem de ülkede büyüyen isyanı bastırmakta zorlanmıştır. İtilaf taarruzlarına karşı Almanlardan talep edilen destek de reddedilince Bulgaristan 23 Eylül'de Selanik'e anlaşma için bir heyet göndererek, 29 Eylül 1918'de Selanik Ateşkes Anlaşmasını imzalamıştır.<sup>41</sup>

Bulgaristan'ın ateşkes imzalamasının ardından diğer müttefik devletler de sırasıyla ateşkes imzalamak zorunda kalmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti de 30 Ekim 1918 tarihinde 25 Maddelik Mondros Ateşkes Anlaşmasını imzalamış, böylece büyük özverilerle başlanılan büyük savaş Merkezi Kuvvetler için hezimetle son bulmuştur.

## Sonuç

Balkanlarda yaşanan Temmuz Krizi ile başlayan böylesine büyük bir savaş, Almanya'nın görev ve sorumluluklar yüklediği Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın desteği ile alan olarak genişlemiştir. Birinci Dünya Savaşı İttifak Devletleri için Almanya'nın merkezine yerleştiği ve bu ittifaka dâhil devletlerin bütün kontrolünü elinde tuttuğu bir savaş olmuştur. Bulgaristan dahi savaşa en son katılmış olmasına rağmen, savaşa katılana dek kendi iradesi ile anlaşma şartlarını belirlerken cephede askeri harekâtlarının kontrolünü Almanya'ya bırakmıştır. Aslında bu savaş bir Alman savaşıdır. Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti onun amacına hizmet eden birer figüran görüntüsünde olduğu açıktır. Almanya dışındaki diğer üç ülke savaşta insan kaynağı noktasında varını yoğunu ortaya koyarken diğer taraftan bu ülkeler Almanya için iase ve hammadde kaynağı olmuştur. Bu açıdan Almanya, müttefiklerini sömüren bir ülke konumundadır. Özellikle Osmanlı Devleti ve Bulgaristan ondan sadece askeri mühimmat ve silah temin edebilmiştir. Birinci Dünya Savaşı İngiltere'nin sahip olduğu kolonileri cepheye taşıyarak yürüttüğü bir savaştır. Almanya'nın o dönemde kolonisi yoktur

<sup>40</sup>Lalkov, a.g.e., s. 89.

<sup>41</sup>Lalkov, a.g.e., s. 93.

ve zaten bu amaç için mücadele ettiği açıkça söylenebilir. Bu durum Almanya'yı cepheye kendi planı doğrultusunda müttefik Türk ve Bulgar askerlerini sürmeye zorlamıştır. Çünkü İngiliz, Fransız ve Rus birlikleri ile her cephede kendi askerleri ile mücadele vermesi oldukça zor bir durum gibi görünmektedir.

Bulgaristan ve Osmanlı Devleti de söz konusu bu Alman planına destek olmuştur. Fakat bu destekte Bulgaristan temkini elden bırakmazken, Osmanlı Devleti oldukça acele etmiştir. Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında ittifak söz konusu olduğunda dahi yine ödün veren taraf Osmanlı Devleti olmuştur. Elbette aynı safta mücadele etmenin gerektirdiği bir dayanışma söz konusudur. Bu amaçla Türk askeri Galiçya'dan Dobruca'ya oradan Makedonya'ya her satıhta bulunmuştur.

Sadece Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında yürütülen diplomasi ve cephede birlikte yürütülen savaştan dahi anlaşılabilir ki bu savaşın tek kaybedeni Osmanlı Devleti olmuştur. Çünkü Osmanlı Devleti 9 cephede mücadele vermiştir. Bu cephelerin ise sadece üçünde müttefik devlet askeri bulunmaktadır. Bu durum Türk askerinin kendi savaşını verdiği cephelerin dışında kalan cephelerde müttefik devletin savaşına destek vermiş, ama bu bölgelerde sadece onun çıkarlarına hizmet etmiştir. Gerek Dobruca gerekse 1915 yılında Bulgaristan'a verilen toprağın iadesi meselesinde Osmanlı Devleti herhangi bir olumlu sonuç alamamıştır. Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında sorunlu başlayan ittifak savaşın sonunda sorunlu olarak sona ermiştir.

Sonuç olarak belirtilmesi ve hayretle düşünülmesi gereken nokta ise savaş sonrasında yok edilen, ya da en ağır şartların uygulandığı devlet yine Osmanlı Devleti olmuştur. Almanya, Bulgaristan, Avusturya ve Macaristan savaş sonrası bazı maddi ve politik yaptırıma maruz bırakılmış olsalar da savaşta her şeyini kaybeden Osmanlı Devlet adamları farklı bir varoluş mücadelesinin içine girmişlerdir.

## Kaynakça

- Arhivnite Govoryat, Bılgariya v Pırvata Svetovna Voyna, Germanski Diplomatiçeski Dokumenti, Tom 1, Nomer 20, Sofiya 2002.
- ARMAOĞLU Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yay., İstanbul 2005.
- AYBARS Ergün, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi ve Sonuçları, 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı, 2. Uluslararası Tarih Sempozyumu (16-18 Ekim 2014), İzmir 2015, s. 111-116.
- BAYUR Yusuf Hikmet, Türk İnkılabı Tarihi, 1914-1918 Genel Savaşı, C. III, K. I, TTK. Yay., Ankara 1991.
- , Türk İnkılabı Tarihi, 1914-1918 Genel Savaşı, C. III, K. II, TTK. Yay., Ankara 1991.



**Narınç, Ö. (2019). İki Komşunun İlk İttifakı 1915-1918 (Osmanlı Devleti-Bulgaristan). ABAD, 2(4), 315-331.**

-----, Türk İnkılabı Tarihi, 1914-1918 Genel Savaşı, C. III, K. IV, TTK. Yay., Ankara 1991.

DELİORMAN Altan, "Mustafa Kemal'in Askeri Ataşe Olarak Bulgaristan'daki Faaliyetleri," *Türk Kültürü*, Sayı 25, (Kasım 1964)

FİDAN Nurcan, Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedon Cephesi'ndeki Türk Birlikleri), *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar Askeri-Siyasi İlişkileri*, Genelkurmay Ataşe ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

LALKOV Milço, MejduVıztorga i Pokrusata Bilgariya Po Vreme Na Voynite 1912-1918, Biblioteka Bilgariya, Sofiya 1993

NARİNÇ Ökkeş, *Bulgar Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Bulgaristan ve Türk Bulgar İlişkileri*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017.

-----, Enver Paşa'nın Müttefik Devlet Topraklarına 13 Günlük Seyahati ve Bu Seyahate Dair İki Rapor (10-23 Aralık 1916), *Prof. Dr. Vahdet KELEŞİYLMAZ Armağam, Bilim Uğrunda 30 Yıl*, Ankara 2018, s. 357-376.

NARİNÇ Ökkeş, EKİNCİKLİ Mustafa, Balkanlar'da Denge Oyunu-1914, *Humanitas C. 5*, S. 10, Tekirdağ 2017, s. 143-159.

STANEV Nikola, Nai-Nova İstoriya Na Bilgariya 1912-1920, İlüstratsii, Knıgıa II Voyni Za Obedinenie, Peçatnitsa S. M. Staykova, Sofiya 1925.

#### **Bulgaristan Merkez Devlet Arşiv Belgeleri**

İİ BAN, Kol. 20, Op. 24, Ae. 423, l. 883-885.-- İİ BAN, Kol. 20, Op. 24, Ae. 86, l. 249-250

İİ BAN, Kol. 20, Op. 27, Ae. 55, l. 140-141. -- İİ BAN, Kol. 20, Op. 74, Ae. 270, l. 192-195.

#### **Bulgaristan Merkez Askeri Arşiv Belgeleri**

TSVA, F. 23, Op. 2, Ae. 358, s. 9-10. -- TSVA, F. 40, Op. 2, Ae. 471, s. 160.

TSVA, F. 40, Op. 2, Ae. 611, s. 24. -- TSVA, F. 40, Op. 2, Ae. 731, s. 448.

TSVA, F. 40, Op. 2, Ae. 754, s. 388. -- TSVA, F. 40, Op. 2, Ae. 897, s. 345.

TSVA, F.22, Op. 3, Ae. 234, s. 192. -- TSVA, F.22, Op. 3, Ae. 234, s. 192.

TSVA, F.22, Op. 3, Ae. 234, s. 192. -- TSVA, F.22, Op. 3, Ae. 239, s. 381.

TSVA, F.22, Op. 3, Ae. 577, s. 162. -- TSVA, F.22, Op. 3, Ae. 577, s. 162.

TSVA, F.40, Op. 2, Ae. 577, s. 157. -- TSVA, F.40, Op. 2, Ae. 661, s. 217.